

yükseliyor. En kimerik, köleler için en uygun, efendiler için en yararlı, adalet konusunda en parlak ve adalete karşı en iyi silahlanmış, nihayet bize en yakın olan, bizi aldatan ve öldüren; nihayet süslü bir kardinalin ve ahlakî düzen bakanının dini. Bu aynı zamanda azizlerin dini; *Sefiller*'deki Piskopos Bienvenu'nün dinidir. Yani ilk bakışta onunla ilgili hem her şeye inanıyorum hem de hiçbir şeye inanmıyorum. Sadece onun hakkında hiçbir şeye inanmak istemediğimi söylemiyorum, daha da ileri gidiyorum, hiçbir şeye inanmıyorum. Bu sadece doğal olduğundan şüphelendiğim ve anlamaya çalışmak istediğim bir dil. Geçmişte işlediğim suçları mazur göstermek için değil. Hayır. Ama ben gözümü geleceğe diktim ve tüm bunlar için bir şeyler yapmak istiyorum. Efendileri ya da köleleri memnun etmek için değil. Bu sadece benim için bir inceleme ve belki de bu anlamda herkes için iyidir.

* * *

Zihin şüphelidir, zihin suçlanmıştır. Lucretius dinin suçların danişmanı olduğunu zaten söylemişti, dolayısıyla ihtiyatlı bir materyalizm. Bu çözümde acı bir yan vardır çünkü bu anlayışa göre, her şeyin olduğu gibi olup başka türlü olamayacağı söylenmelidir. Örneğin patlak verir vermez zorunlu nedenlerin sonucu olan savaşa karşı ne yapabiliriz? Herkes olduğu gibidir ve iyi ve kötü kelimelerinin artık hiçbir anlamı yoktur. Doğrusunu söylemek gerekirse gerçek nedenleri ve gerçek durumu çok yakından izlerken, yanlış olanı değiştirmeyi isteme konusunda çağımızın materyalistleri en cesur insanlardır. Düşünme ve eyleme geçme arasındaki bu çelişki tüm doktrinlerde vardır. Bir Jansenist, kurtuluşunun tanrının zihninde belirlenmiş olduğuna inanmalıdır, yine de ruhunu kurtarmak için çabalar. Bu çelişkilerden ve zorluklardan yola çıkarak başka şeyler de keşfederiz. Liselerdeki felsefe öğretmenleri bazı temel doktrinleri keşfetme ve öğretme hırsına sahip olabilirler, aslında kelime öğretmeye ve söyledikleri her şeyi doğru söylemeye indirgenmişlerdir, bu da bir yere kadar faydalıdır. Ben bu işi iyi biliyorum, elimden gel-

diğince titizlikle yaptım. Öncelikle zihinle ilgili bazı paradoksları, kaçınılması mümkün olmayan ve Hıristiyan devriminden bu yana ve hatta daha da öncesinde popüler düşüncenin garip ve zengin üretimlerini açıklayan paradoksları bir araya getirmenin faydalı olacağını düşünüyorum.

Bilmek önemli bir şeydir. Bu evren, bu manzaralar, bu yıldızlar, bu insanlar, bunlar bildiğim, belli bir şekilde içimde olan şeylerdir. Bilmeyi bırakırsam her şeyin yine aynı olacağını biliyorum ama bunun kendisi de içimde sahip olduğum bir bilgidir. Yani bir anlamda içimde tüm bu evren var, özneliğin özet fikri budur. Ve tüm bu bilgi o kadar içimdedir ki onu başkalarından saklayabilirim ve onun hakkında hiçbir şey söyleyemem. Bundan bahsetsem bile dünyadaki hiç kimse dünyayı şu anda benim gördüğüm yerden, sadece bana ait olan bir yerden göremez. Bu nedenle, her şey hakkındaki bilgim, ister algı ister bilim olsun, bana ait bir sırdır. İnsanlar genellikle bu kadar ileri gitmezler ama hepsi de sahip oldukları bazı düşüncelerin diledikleri ölçüde gizli olduğunu ve tiranların bunları bilemeyeceğini ya da değiştiremeyeceğini bilirler. Böylece herkes düşüncelerinin kendisinde yani kendi bedeninde kilitli olduğu ve başkalarından gizlendiği fikrine sahiptir. Yaşayan ve eyleyen ben, görülür ve tanırım ama düşünen, yargılayan ve karar veren ben, yalnızca kendim tarafından bilinirim. Bu iç dünya vicdandır ya da başka türlü söylemek istersek, her birimizin düşüncesi, her birimizin zihni (*l'esprit*), her birimizin ruhudur (*l'âme*). Ama ruh nedir ve nerededir? Zihin nedir? Benimle birlikte mi dolaşır? Mide gibi bir organ mıdır?

İçimden evet demek geliyor çünkü zihnim, düşüncelerim, yargılarım, hepsi benim bulunduğum yerde, başka bir yerde değil ve deri kılıfımda kilitliler çünkü insanlar beni sadece bu deri kılıfın kıpırdamasından ayırt edebiliyorlar. Ama yine de zihnimin midem gibi içimde olduğunu söyleyemem. Gördüğüm bu dünya zihnimde muhakkak ya da başka bir deyişle, zihnim kesinlikle yıldızlara ve ötesine uzanıyor çünkü onları biliyor ve ötesindeki diğer dünyaları ve diğerlerinden dilediği kadar ışık yılı sonrasını düşünüyor. Zihnim bir tür mide olsaydı, bedenimdeki şeyleri düşünürdüm ama işin aslı bedeni-

mi tam tersine şeylerin içinde düşünüyorum yani bedenimi onların sadece bir parçası olarak görüyorum. Zihnim daha ziyade, her şeyi kapsayan bir bütün olmayı tercih ederdi. Bunun ne açık ne de tatmin edici olduğunun farkındayım, sadece düşüncelerimiz üzerine düşündüğümüz anda geri dönemeyeceğimiz bir maceraya girdiğimizi göstermek istiyorum. Bu her zaman gündelik kullanımda olan kelime dağarcığımı açıklamak anlamına gelir ve çok zordur. Bana öyle geliyor ki insani durumun doğru bir tanımının ötesine geçmeden, zihnin ne bedenimizde ne de bedenimizin dışında bulunan bir şey olarak temsil edilemeyeceği söylenebilir. Zihnin ne yüksekliği ne genişliği ne de derinliği vardır ancak tüm bunları kavrar. Örneğin zihnin şu kadar kilometreye sahip olduğu söylenemez ve bu mantıklı da değildir çünkü zihin istediği kadar kilometreyi diğerlerine ekler. “Ben,” yani düşünen “Ben,” ne küçük ne de büyüktür, kendisinin cisimlerin sıfatları ile değerlendirilmesine izin vermez. Descartes’ın yaptığı gibi, zihnin düşünen bir şey olduğunu söylememeye özen gösteririm çünkü [aksi takdirde] zihni uzunluğu, genişliği ve derinliği olan bir tür cisim olarak düşünme riskiyle karşı karşıya kalmış olurum. Zihin tanımlayamayacağım bir işlemdir; zihnin ne yaptığını söyleyebilirim, doğru da söyleyebilirim; bu bir kelime dağarcığı meselesidir. Ancak bunun ötesine geçmemeye dikkat edeceğim.

Bunun ötesine geçmeden bile zihnin sınırları olmadığını söylemek zorundayım çünkü tüm sınırları düşünür ve bu nedenle tüm sınırların ötesini de düşünür. Ancak burada tabiri caizse zihnin bir başka yönü daha var. Verdiğim bu tür kanıtların sadece benim için geçerli olduğu düşünülebilir ancak başka kanıtlar da var. Aritmetik ve geometri insani gerçeklerdir. Tam sayılar dizisi, asal sayılar, bölünebilme özellikleri, bunlar herkes için gerçektir. İnsan kendi isteğiyle bunlara bile inanmama yolunu seçebilir ama ben bu yolun doğruluktan uzak olduğuna inanıyorum. Ben 12’den sonra gelen sayının asal olan 13 olduğunu biliyorum; bunun herkes için böyle olduğunu ve bunu inkâr eden bir adamın sayı dizisinin ne olduğunu, 12’nin ne olduğunu, 1’in ne olduğunu bilmediğini biliyorum. Burada en basit örnekler en iyileridir. Ama aynı şekilde her insan uzayın ve zamanın ne olduğunu